

Plaat en haar dochter J.J.C. Sielof, tekenden. Daartoe zouden de lijsten van het bedoelde adres vergeleken kunnen worden met die van de contribuanten aan het huis van Kuyper. Nog beter vergelijkingsmateriaal wordt geboden in de lijsten behorend bij een oproep aan Kuyper, d.d. 28 januari 1874, van zo'n 100 vrouwen die de speciaal voor haar bestemde lidmatencatechisatie van hem volgden, om zijn werk in Amsterdam niet te verruilen voor een baan als lid van de Tweede Kamer.¹⁴ Nu reeds kan opgemerkt worden dat de namen Looman en Sielof ontbreken in de lijsten van contribuanten voor Kuypers huis.¹⁵ Ook uit de vele andere gegevens betreffende het werk van Kuyper als Amsterdams predikant die bewaard zijn gebleven, blijkt nergens dat de families Looman en Sielof behoorden tot de groep die Kuyper steunde in zijn kerkelijke strijd.¹⁶ Dit wijst er op dat de breuk die ten gevolge van het optreden van Kuyper in de Réveilkring ontstond, beslist niet samenviel met het onderscheid tussen hogere en lagere sociale strata. De orthodoxe godsdienstonderwijzer en evangelist T.M. Looman bijvoorbeeld, die als zoon van een diamantslijpersknecht typisch tot de door Kuyper als 'kleine luyden' betitelde groep behoorde, bleef zijn leven lang een trouw lid van de Vaderlandse Kerk.¹⁷

H.W.S.: een vrouw die van wanten wist

Met de bijdrage van P.L.J. Wapenaar over H.W. Spiering komen we in de tijd dat de kaarten inmiddels geschud waren. Kuyper c.s. waren dankzij de Doleantie van 1886 buiten de Nederlandse Hervormde Kerk terecht gekomen. Sindsdien was de gereformeerde orthodoxie kerkelijk nog meer verdeeld dan zij al geweest was sinds de Afscheiding van 1834. Het is de tijd waarin de brede beweging van het Réveil, die dankzij de invoering van het kerkelijk kiesrecht in 1867 steeds meer aan invloed had gewonnen binnen het instituut van de Vaderlandse Kerk, uitdrukkelijk het *hervormde* Réveil wordt, dit in tegenstelling tot het *gereformeerde* (neo-)Calvinisme.¹⁸ Het optreden van 'H.W.S.', zowel op plaatselijk vlak als in landelijk verband bij haar arbeid voor jonge meisjes en in de opkomende vrouwenbeweging, moet verstaan worden tegen deze achtergrond.

De familierelaties van H.W.S. zijn veel makkelijker na te speuren dan die van de meeste vrouwen uit de bijdrage van Janse. Haar familie behoorde tot de bovenlaag van de Nederlandse samenleving. De grootvader van moederszijde, W.E.J. baron van Balveren, was gehuwd met een baronesse Van Wassenauer. De oudste broer van Henriëtte huwde een dochter van de hoogleraar en *Gids*-redacteur Simon Vissering. Haar jongere zusje huwde G.W. baron van der Feltz.

14. De oproep aan Kuyper werd aangevoerd door de dames M.Q[?].P. van Loon, C.M. Dibbetz-van de Laan en wed. Bätz-Ludwig; Archief Kuyper, VIN 219c; Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlandse Protestantisme (1800-heden) te Amsterdam.

15. Hoewel er ook enkele anonieme contribuanten waren, acht ik het onwaarschijnlijk dat de beide mannen of hun vrouwen daartoe behoorden.

16. Ik maakte hier gebruik van het materiaal dat door mij verzameld werd ten behoeve van de onder noot 11 genoemde publicatie.

17. Zie voor T.M. Looman (1816-1900): *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme* I, 141v.

18. Zie voor deze onderscheiding: Vree, 'Het Réveil' en 'het (Neo-)Calvinisme', 47-54.